

- Marks K. (1974). Ekonomichesko-filosofskie rukopisi [Economic-philosophical manuscripts]. In *Sochineniia [Making]*. (Vol. 42, pp. 41-174). Moskva: Gos. izd-vo politicheskoi literatury [in Russian].
- Orokhovska L. A. (2010). Sutnisnyi vymir sotsialnoi liudyny [Essence measuring of social man]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohii [Announcer of the National aviation university. Series: Philosophy. Kul'turologiya]*, 2 (12), 54-58 [in Ukrainian].
- Polikarpov V. S. (1990). *Lektsii z istorii svitovoi kultury [Lectures are on history of world culture]*. Kharkiv: Vyd-vo "Osnova" [in Ukrainian].
- Rakitov A. I., Boguslavskii V. M., Chertikhin V. E., & Ezrin G. I. (1985). *Filosofiia. Osnovnye idei i printcipy: Populiarnyi ocherk [Philosophy. Basic ideas and principles: Popular essay]*. Moskva: Politizdat [in Russian].
- Spirkin A. G. (1988). *Osnovy filosofii [Bases of philosophy]*. Moskva: Politizdat [in Russian].
- Feierbakh L. (1995). Evdemonizm [Evdemonizm]. In *Sochineniia [Making]*. (Vol. 1. pp. 427-475). Moskva: Nauka [in Russian].
- Yahodzinskyi S. M. (2015). Formuvannia hlobalnoi svidomosti yak sotsiokulturna praktyka [Forming of global consciousness as sociocultural practice]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohii [Announcer of the National aviation university. Series: Philosophy. Kul'turologiya]*, 1 (21), 88-93 [in Ukrainian].

УДК 316.324.8:004

orcid.org/ 0000-0002-3055-9812

ДМИТРЕНКО Віталій Анатолійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та МВКД
Полтавського національного педагогічного університету імені
В.Г.Короленка

«ІНФОРМАЦІЙНА ДОБА» ТА «ЕПОХА ПОСТМОДЕРНУ»: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Загальновизнаним і правомірним є постулат про те, що наукове осмислення будь-якого явища неможливе без його чіткого категоріального маркування. На думку окремих представників «точних» наук, саме відсутність чітких дефініцій є головною хвибою гуманітаріїв і провокує недовіру до їхніх наукових студій. Почасти, погоджуючись із такими закидами, наголосимо на принциповій неможливості однозначних контурів тих чи інших суспільних і культурних реалій. Утім, це не заперечує необхідності дискусії щодо продукування, вживання та поширення термінів, що окреслюють явища суспільного та культурного життя. Особливо, коли мова йде про ті з них, які претендують на статус «рекламної вивіски» для

певної епохи у розвитку людства та його культури. Ось чому питання про співвідношення понять «інформаційна доба» та «епоха постмодерну» в сучасній культурології є актуальним.

Мета дослідження полягає в тому, щоб систематизувати інтерпретації вищезначених понять, виокремивши спільні та відмінні риси, які науковці вкладають у них.

Якщо розглядати появу цих понять в хронологічній послідовності, то в науковий обіг спочатку був запроваджений термін «епоха постмодерну». Зауважимо, що мова йде не про дослівне вживання подібного словосполучення, а використання семантично тотожних йому термінів «постмодерн» і «постмодернізм» для позначення окремого етапу розвитку людства. Передусім, маємо на увазі міркування, висловлені відомим англійським істориком Арнольдом Джузером Тойнбі у праці «Дослідження історії». Він охарактеризував постмодерн як якісно новий етап у розвитку західноєвропейської спільноти, характерними рисами якого науковець проголосує: руйнування базових суспільствознавчих понять, таких як нація, держава і гуманізм, зміщення політичних акцентів з національної держави на міждержавні та регіональні відносини, втрата системності й гармонійності в культурі та, як наслідок, перетворення творів мистецтва на товар. Початок цієї епохи дослідник маркував кінцем ХІХ століття й вважав, що вона стане фінальним етапом західноєвропейської історії (Тойнбі, 1991, с. 39).

Новий поштовх до осмислення поняття «епоха постмодерну» був спровокований появою праць французького філософа Жана Франсуа Ліотара. Формулюючи його зміст, учений вдається до способу визначення поняття від зворотного, трактуючи нову віху людського розвитку через послідовне заперечення базових «великих завдань людства», вироблених інтелектуальною традицією попередньої епохи. Передовсім, ідеться про руйнування таких наріжних каменів модерного світогляду як ідея прогресу та послідовності розвитку, віри в універсальну цінність науки та освіти, можливості вдосконалення особистості й здатності людини ставити перед собою великі цілі (Ліотар, 1998).

Послідовники таких поглядів, передовсім, Вольфганг Вельш, Петер Козловські та інші, основоположну сутність постмодерної епохи вбачають у зміні типу мислення, відході від класичного картезіанства Нового часу до посткласичного, інтерпритативного мислення, центральною суттю якого є визнання факту, що консенсус – це лише частина наукової дискусії, а не її ціль. Мета ж дискусії - в її паралогічності (Вельш, 1992). Саме за такої логіки постмодерн сприймається не просто як епоха, яка слідує за модерном, заперечуючи його головні святощі, а як ера, яка відкриває можливості: «звільнитися від сталевих лещат філософії історії з її трьохступеневим членуванням: Античність – Середньовіччя – Новий час» та сформулювати нову синтезу «по той бік протистояння раціоналізму та ірраціоналізму» (Козловські, 1997, с. 34–36).

У той же час, окремі дослідники наголошують на існуванні постмодерну як певного хронологічного відрізка в усіх попередніх епохах. Наприклад, Умберто Еко писав: «постмодернізм не фіксоване хронологічно явище, а певний духовний стан. Тож, правомірно вважати, що у кожній епохи є свій постмодернізм» (Еко, 1988, с. 89). Утім, акцентуючи, що сучасний постмодернізм має безпрецедентно глобальний характер і пов'язує його з процесом глобалізації, що значно прискорився після падіння комуністичного проекту в останні десятиліття ХХ століття.

Поняття «інформаційна доба» чи «інформаційна ера» потрапляє до наукового обігу дещо пізніше. Провідна роль у його розробці належить американцю Елвіну Тоффлеру, канадцю Герберту Маршаллу Маклуену та іспанцю Мануелю Кастельсу.

Зокрема, Елвін Тоффлер у праці «Третя хвиля. Від індустріального суспільства до гуманнішої цивілізації», що побачила світ 1980 року висловив ідею, що в розвитку людства можна виокремити три епохи. Першу з них він називав аграрним суспільством, другу – індустріальним, а третю характеризує як інформаційну чи постіндустріальну. Зміну епох учений алегорично порівнює з рухом морських хвиль, кожна наступна з яких виштовхує попередню. Такі зміни знаходять своє втілення, передовсім, у технологічному прогресі, який породжує нові форми виробництва, політичні інститути, цінності та духовну культуру.

Характеризуючи інформаційну добу, дослідник акцентує увагу на тому, що інформація виступає важливим матеріальним ресурсом, породжуючи новий тип економіки, виробництво продукції в якому базується, передовсім, на знаннях і технологіях. Це сприяє формуванню нового суспільства, для якого характерні гнучкі, поліморфні об'єднання з притаманними їм різноманітними стилями життя, відображеними у субкультурах. Зародження такого суспільства в окремих розвинутих країнах науковець датує серединою ХХ століття (Тоффлер, 2000).

Якщо Елвін Тоффлер оперує поняттям інформаційне суспільство, то Мануель Кастельс запроваджує в науковий обіг термін «інформаційна епоха». У роботі «Інформаційна ера: економіка, суспільство та культура», опублікованій у 1996-1998 роках, він, аналізуючи основні тенденції розвитку сучасного світу, приходить до ідеї формування нового мережевого суспільства. Констатує домінування глобалізаційних процесів в сучасному світі, вчений відзначає, що саме інформація є тим ресурсом, який легше за інші проходить крізь різноманітні перешкоди та кордони. Головними прикметами епохи Мануель Кастельс вважає: перетворення інформаційних технологій у ключовий фактор прогресу та витіснення промислової індустрії сферою послуг. Інформаційне суспільство, на думку науковця, виникає у результаті інформатизації, коли головним об'єктом управління стають не матеріальні об'єкти, а символи, ідеї, образи, інтелект, знання (Кастельс, 2000, с. 42–43).

Таким чином, констатуємо, що обидва терміни покликані стати своєрідним маркером для позначення сьогодення у якому ми живемо і нашого недалекого минулого та майбутнього. Попри те, що означені поняття функціонують у науковому середовищі упродовж тривалого часу і є популярними, відзначаємо їхній неоднозначний і досить суперечливий характер. Це проявляється, передовсім, у різному смислового навантаженні, вкладеному в них.

Зокрема, вважаємо, що термін «епоха постмодерну» відбиває, насамперед, інтелектуальну та ідейну плюралістичність, притаманну сучасності. Сприймає її як своєрідний парад різноманітних концепцій і проєктів у літературі, архітектурі, мистецтві, політиці, соціології та філософії. За таких обставин новітні можливості швидкої передачі інформації виступають лише технічним інструментарієм, покликаним забезпечити таке багатоманіття світу. Водночас, термін «інформаційна епоха» акцентує увагу на тому, що саме технічні можливості сучасного світу й роблять його плюралістичним, витворюючи нову соціокультурну реальність. Поява нових засобів комунікації стирає звичну межу між реальним і віртуальним спілкуванням людей. Можливість використовувати різні медіаканали, як ніколи раніше, дають змогу окремим людям чи соціальним групам виражати свою соціокультурну ідентичність та доносити її до інших.

Список використаних джерел

- Вельш В. «Постмодерн». Генеалогия и значение одного спорного понятия. *Путь. Международный философский журнал*. 1992. № 1. С. 109–136.
- Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
- Козловски П. Культура постмодерна: общественно-культурные последствия технического развития. Москва : Республика, 1997. 238 с.
- Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. Санкт-Петербург : Алегейя, 1998. 160 с.
- Тойнби А. Дж. Постижение истории. Москва : Прогресс, 1991. 736 с.
- Тоффлер Е. Третья хвиля / пер. з англ. А. Євса. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
- Эко У. Заметки на полях «Имени Розы». *Иностранная литература*. 1988. № 10. С. 88–104.

References

- Velsh V. (1992). "Postmodern". Genealogiia i znachenie odnogo spornogo poniatiia ["Postmodern". Genealogy and the meaning of one controversial concept]. *Put. Mezhdunarodnyi filosofskii zhurnal [Way. International philosophical journal]*, 1, 109-136. [in Russian].
- Kastels M. (2000). *Informatcionnaia epokha: ekonomika, obshchestvo i kultura [The information age: economics, society, and culture]*. Moskva: GU VShE [in Russian].

- Kozlovski P. (1997). *Kultura postmoderna: obshchestvenno-kulturnye posledstviia tekhnicheskogo razvitiia* [Postmodern culture: socio-cultural consequences of technological development]. Moskva: Respublika [in Russian].
- Liotar Zh.-F. (1998). *Sostoianie postmoderna* [Postmodern state]. Sankt-Peterburg: Aleteia [in Russian].
- Toinbi A. Dzh. (1991). *Postizhenie istorii* [Comprehension of history]. Moskva: Progress [in Russian].
- Toffler E., & Yeys A. (2000). *Tretia khvylia* [The third wave]. Kyiv: Vyd. dim "Vsesvit" [in Ukrainian].
- Eko U. (1988). Zаметki na poliakh "Imeni Rozy" [Marginal notes of the "Name of the Rose"]. *Inostrannaia literature* [Foreign literature], 10, 88-104 [in Russian].

УДК 316.772.5

orcid.org/0000-0003-1555-8632

orcid.org/0000-0002-2572-8300

orcid.org/0000-0003-3744-3166

СКИБА Іван Петрович

кандидат філософських наук доцент кафедри філософії Київського національного авіаційного університету

ОРДЕНОВ Сергій Сергійович

кандидат філософських наук доцент кафедри філософії Київського національного авіаційного університету

ЧЕНБАЙ Наталія Анатоліївна

кандидат філософських наук доцент кафедри філософії Київського національного авіаційного університету

ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) нині стрімко розвиваються. Практично неможливо уявити собі сферу соціального життя, в якій упровадження ІКТ не було б однією із сучасних тенденцій розвитку. Термін «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ) набув широкого використання на початку третього тисячоліття, знаменуючи якісно новий етап розвитку і застосування обчислювальної техніки. Він пов'язаний з об'єднанням комплексу ресурсів у єдине середовище, що дозволяє оперативно працювати з інформацією і взаємодіяти за допомогою засобів електронної комунікації. Наприкінці ХХ ст., як справедливо зауважує О. Боброва (Боброва, 2010), термін «інформаційно-комунікаційні технології» вживався поряд із такими термінами, як «комп'ютерні технології» та «ін-